

Стела ДЕРМЕНДЖИЕВА, Петя СЪБЕВА
(ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”)

БАЛКАНИТЕ В УЧЕБНОТО ГЕОГРАФСКО ПОЗНАНИЕ

THE BALKANS IN THE SCHOOL GEOGRAPHIC KNOWLEDGE

We suggest a restructured version of teaching the information about a region which includes:

1. Profound assessment of the geographical situation with special attention towards elements as: water shed, ecological, transport-trade, ethno-confessional, military-geographical etc.

2. Tracing the historical-geographical peculiarities in the formation; main accents: qualitative and quantitative assessment of the modern borders, military-political relations with the neighbouring territories and international unions.

3. Complex socio-economic and geo-ecologic assessment of the natural resources. Leading role play the relative indexes that give an opportunity for outlining the specificity in regional and global range as well as wide use of the comparative method regarding neighbouring or typologized territories.

4. Common geo-demographic characteristic: ethno-confessional structure and relations, cultural traditions of the population, socio-economic structure and activity, modern urbanization processes, main demographic processes and priorities in the politics of the states in the region.

5. Political and administrative organization of the states – historical development of the political processes and modern division of power.

6. Analysis of the stages and peculiarities in the social-economic development, the branch and territorial economic structure with an accent on the comparative assessment of the complex (economic, social and ecological) effectivity of the separate branches and regions.

7. Regional problems in the demographic, political-geographical and economic sphere. Possible ways for their resolving and overcoming.

Keywords: geography of Europe, the Balkan Peninsula and Bulgaria, geography - knowledge, skills and competence, educational process; school subject geography and economy; the syllabus geography and economy; “geographical puzzle”; geographical science; socio-cultural and geo-political processes.

“Локалният цвят” на балканската култура – “couleur local” и неговата цветистост се състои в неизравнените културни нива въпреки еднаквите духовни стандарти.

Андрей Пантев

Образованието в България има за цел да подготви хора с осъзнати права и задължения в едно демократично общество. Промените в приоритетите по отношение на категорията „образованост” (респ. географска образованост) предполага нарастване на стойностната значимост на знанията, уменията и компетенциите в стройно организирана система. В тази посока динамично се развиват акцентите на социалната поръчка към съдържанието на географското образование в последните години. Основен източник на учебното съдържание в средното училище е географската наука – нейната структура, логика, съвременно състояние и теоретични постижения. То трябва да отразява предмета на географската наука – взаимодействието между природата и обществото на глобално, регионално и локално равнище; съвременните тенденции в развитието ѝ – хуманизация, икономизация, екологизация; теоретичните постижения – да представя географските парадигми, конструктивния и практико-приложния характер на географското познание и пр.

Един от пътищата за постигане на приоритетите в училищното географско образование предоставят курсовете по “География на континентите и океаните” в шести и седми клас и “География на Европа, Балканския полуостров и България” в осми клас. Спираловидно усложнени базисните знания и умения, се развиват при обучението в девети и десети клас.

Подходът, който е приложен при структурирането на тематичните области във всеки учебен курс по география и икономика от средната образователна степен, е териториален, въпреки че е дискуссионен. При някои териториални единици (като Балканския полуостров) се установява „двойнствена културно-етническа принадлежност и несъвпадане между природните и политическите граници” (Русев, 2008: 183).

В традиционното учебно географско познание са наложени някои дискуссионни понятийни разновидности като: район, регион, територия, пространство, място.

Етимологически, понятието “регион” произлиза от латинския глагол “*regere*”, който означава “ръководя, управлявам, упражнявам властта”. Съществителното “*regio*”, чието първо значение е “ръководство”, по-късно приема значението “граница”, след това “зона”, включена между “границите”, следователно “регионът” означава и край, местност, територия.

Обособяването на регионите се основава на локалните представи на отделните държави за собствената им идентичност и взаимоотношенията с обкръжаващия ги свят, както и на света за тях.

Въпреки, че според глобалистите: „най-отличителната част от нашето време е скъсването с миналото и живота ни в свят, в който границите имат все по-малко значение” (Недялкова 2005: 10), а според регионалистите, трансформирайки се,

светът запазва основните черти на националната държава, „давайки възможност да се разгърнат местни идентичности” (Недялкова 2005: 42), на съвременния етап на научното и образователно ниво от особено значение е формирането на реални представи за регионалните особености на географското пространство, на чиято база да се изучават глобални и национални специфики. Формираният образ на такива понятия като „регионални”, „субрегионални”, „международни” зависи както от историческите и културните фактори на обективната логика, така и от субективните възприятия. Регионите могат да „бъдат създавани дори като част от съзнателна политическа програма” (SIPRI).

Подобно многообразие и взаимоотношение на мотиви определя значението и аспектиността на понятието „регион” и свързаните с него трансформации при адаптирането му за образователни цели.

Регионалният подход при структурирането на учебните курсове в географското познание води до фрагментарно образование или е най-добрият възможен начин за изучаване на аспектите на пространствено взаимодействие между природата, обществото и стопанството.

България, географски и цивилизационно, винаги е принадлежала към Европа. Балканите са били и ще бъдат с голямо значение за съдбата на стария континент. Именно тук, в Югоизточна Европа, преди хилядолетия се ражда европейската култура и българските земи стават неразделна част от тази духовна територия. Знанията за Европа, Балканите и България са географска триада, която се явява базисна за цялостната конструкция на географското образование в българското средно училище.

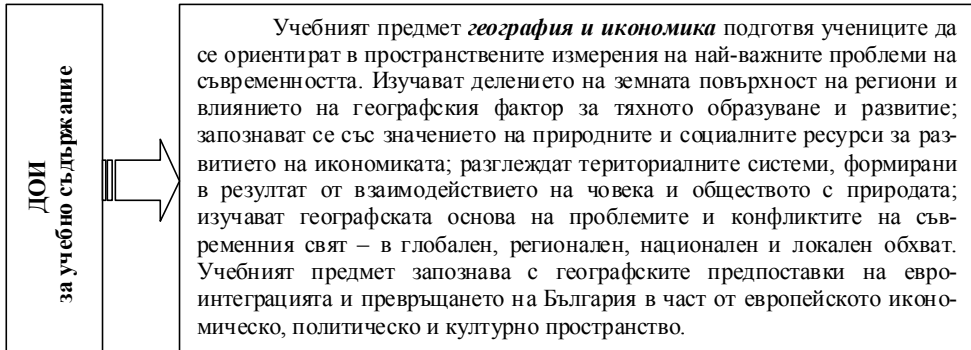
Позиционирането и макрорамката на курса „География на Европа, Балкански полуостров и България” е относително устойчиво във времето (въпреки разликите в наименованията).

Ретроспекцията на учебните планове и програми показва, че той е фиксиран в първата пълна учебна програма по география, съставена през 1858 г. от Тодор Бурмов за нуждите на класното училище в III прогимназиален клас (сега VII) като „Европа – общ преглед, природогеографска характеристика, политическа карта.” От този „младенчески” период в развитието на училищната география до днес са провеждани множество реформи, касаещи както съдържанието, така и мястото на курса. Ключови от тях са тези от 1925 г., 1945 г. и 1964 г. (виж Приложение 1).

Съвременни нормативни рамки се лимитират от закони и подзаконовни актове, сред които ключови за тематичната конкретика са ДООИ за учебно съдържание и учебните програми за всеки клас. Проекционната им реализация е пречупена през авторския фокус на съставителите на учебници.

Създаването на ДООИ за учебно съдържание цели постигането на релевантност на българското географско образование спрямо световните и европейските съвременни тенденции при запазване на позитивите на традициите и опита.

Фигура 1

Учебният предмет *география и икономика* подготвя учениците да се ориентират в пространствените измерения на най-важните проблеми на съвременността. Изучават делението на земната повърхност на региони и влиянието на географския фактор за тяхното образуване и развитие; запознават се със значението на природните и социалните ресурси за развитието на икономиката; разглеждат териториалните системи, формирани в резултат от взаимодействието на човека и обществото с природата; изучават географската основа на проблемите и конфликтите на съвременния свят – в глобален, регионален, национален и локален обхват. Учебният предмет запознава с географските предпоставки на евроинтеграцията и превръщането на България в част от европейското икономическо, политическо и културно пространство.

Учебните програми са важен държавен документ, който се фокусира върху обхвата и структурирането на учебното съдържание по предмета. Чрез тях реално държавната власт поставя своята поръчка, възлага мисията, която трябва да изпълни конкретната учебна дисциплина. В тях може да се ползва *линейно, концентрично или смесено* построяване на тематиката по съответните учебни предмети.

При изучаването на курса „География на Европа, Балкански полуостров и България” е приложено концентрично разположение – учебното съдържание се изучава в няколко концентъра, спираловидно, циклично, в зависимост от познавателните възможности на учениците в осми и девети/десети клас (Регионална география и география на България).

Основна функция на учебната програма е това, че тя, като нормативен документ, насочва учителя и ученика, детерминира дейността на съставителите на учебници и методически пособия, като същевременно е и средство за контрол над дейността в системата на обучението, защото фиксира конкретни цели на обучението по предмета, които могат да се използват като еталони, критерии за оценяване на постиженията на учениците. От друга страна, значението ѝ се състои в това, че не само фиксира учебното съдържание, но и допринася за процесуалното конструиране на обучението. Учебната програма разкрива целите на учебния предмет, обосновава подбора на учебното съдържание, разяснява новите моменти в нея, предлага дидактико-методически технологически указания към учебния предмет и неговите особености. Чрез обособяването и конкретизирането на целите по същество учебната програма предопределя до голяма степен таксономията на обучението по предмета.

Учебната програма по география и икономика за VIII клас обхваща макрорамката Европа – Балкански полуостров – България. Логиката на конструирането ѝ е от общото към частното. В тази триединност Балканите като че ли са „компресирани” и съдържателно и времево между останалите два тематични акцента.

Знанията за Балканския полуостров се отнасят към ядро 3 на учебно съдържание: Географска картина на света, а очакваните резултати на ниво учебна програма са:

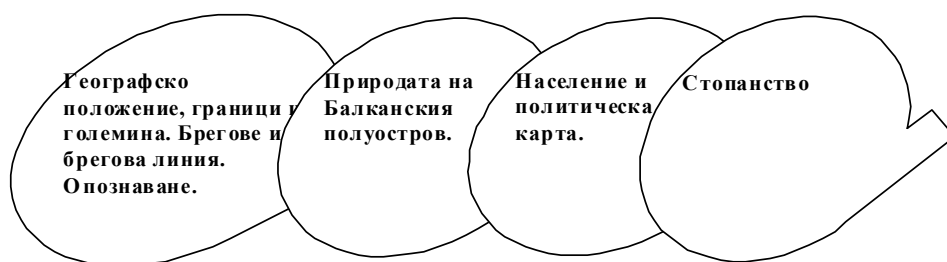
📖 Стандарт 2: Характеризира специфичните особености на природата на континентите, обяснява причините за тях и прави заключение за зоналността като основна географска закономерност.

📖 Стандарт 3: Разкрива особеностите на населението и неговата стопанска дейност по континенти и прави изводи за проблемите им.

📖 Стандарт 5: Знае международни и регионални организации и осъзнава необходимостта от приобщаване на балканските народи към европейските ценности. (Приложение 2).

Декомпозирането на очакваните резултати се групира около четири основни теми:

Фигура 2

Акцентите по отношение знанията и уменията на ученика в тях са съответно:

Характеризира:

📌 географското положение и границите на Балканския полуостров по карта; характеризира и сравнява бреговете и бреговата линия по карта; определя значението на географското положение, брега и бреговата линия за неговото развитие.

📌 комплексно природата по карта; назовава и описва защитени територии и обекти; сравнява природата като условие за живот и фактор за стопанска дейност; изработва контурни карти, рисунки, графични изображения за природата;

📌 населението и политическата карта; Черноморско икономическо сътрудничество; назовава страни и ги сравнява по площ, брой на населението, посочва столици; изразява мнение за типични проблеми на населението на полуострова – етнически и военни конфликти, безработица, миграции;

📌 стопанството – водещи фактори, изменение, съвременно състояние; обяснява водещи отрасли в отделни страни.

Балканският регион е стратегическа, стойностна, но и „различна” част от континента Европа. Стратегическа, с геополитическото си позициониране; стойностна с многообразието на природа и култура и „различна” – със специфичните политически и етно-конфесионални проблеми. Регион, в който за последните години политическите граници са „прекроявани” нееднократно, което рефлектира верижно върху всички геополитически и икономогеографски процеси. Въпреки убеждението на редица изследователи, че са „разбрали някаква фундаментално обща характерис-

тика на Балканите, която им позволява без усилие да конструират балкански светове, историческите и настоящи реалности ни представят балкански народи, за които в продължение на десетилетия националното, религиозното и културно битие е свързано с *оразличаването*” (Минчева, 2009). От европейска гледна точка Балканите „бяха както част, така и не-част от континента, т.е. – ъгъл. Днес Балканите биват бавно *превърщани* във врата... Балканите са координатна система, *екран*, върху който се проектират Европа и Азия. Географската реалност на географската конструкция *Евразия* е, всъщност, територията на Балканите” (Бояджиев 1992: 49).

Преплитането на различни по принадлежност етнически, езикови и религиозни групи със сложно в ретроспективен план историческо развитие формират съвременния „географски пъзел” на Балканския регион, който е труден за безпристрастно адаптиране за учебни цели. В същото време значимостта му се определя и от факта, че знанията за Балканския полуостров се явяват базови за изучаването на родната страна. Всъщност образование подчинено на митове и стереотипи съществува и влияе отрицателно върху международните отношения не само на Балканите. През 1951 г. в Брауншвайг, в някогашната Федерална Република Германия, бе създаден „Международен институт за подобряване на учебниците”, чиято основна цел е освобождаването на историческите представи от национални заблуди и предразсъдъци. От средата на 70-те години на отминалия век, той вече е научноизследователски център, сътрудническ системно с ЮНЕСКО, Съвета на Европа и повече от 90 отделни държави. Фактът, че тази институция работи повече от половин век, достатъчно ясно доказва мащабите на проблеми от подобен характер в образованието и възпитанието.

В проекцията на основните съдържателни линии по отношение географското познание за Балканите на ниво учебник се установяват значими различия.

Сравнителният анализ между два от одобрените учебници на ниво тематични единици е:

Таблица 2

<i>Р. Пенн, В. Стоянова „География и икономика за осми клас”, ИК „Булвест”, 2009 г.</i>	<i>А. Попов и кол. „География и икономика за осми клас”, изд. Анупис, 2009 г.</i>
<i>Географско положение, големина и брегове.</i>	<i>Географско положение, граници и големина на Балканския полуостров. Брегове и брегова линия. Опознаване на полуострова.</i>
<i>Релеф и полезни изкопаеми.</i>	<i>Природа на Балканския полуостров.</i>
<i>Климат и води.</i>	<i>Население и политическа карта.</i>
<i>Природни зони.</i>	<i>Стопанство.</i>
<i>Население и политическа карта.</i>	
<i>Стопанство.</i>	

<i>Балкански страни.</i>	
<i>Географско пътешествие из Балканския полуостров.</i>	
<i>Балкански полуостров (обобщителен урок).</i>	

Конструирано по този начин учебното съдържание предполага следване на алгоритъм, който е въведен в шести клас, прилаган в седми и осми. По същество „от гледна точка на научното познание е възприемчив, но не и от гледна точка на ефективността на учебния процес. Налагането на унифицирана „матрица” не дава възможност на учениците да възприемат най-характерното, най-отличаващото се... стимулира механичното запамятаване на текстове, цифри и схеми” (Дерменджиев, 2004а: 64).

Отразявайки редукцията на географската наука на съдържателно и структурно ниво, динамиката и проблемността на регионалните процеси и търсейки интердисциплинарни взаимодействия (най-вече с науките от културно-образователна област „Обществени науки, гражданско образование и религия”) е възможно оптимизиране на учебното съдържание и варианти за логически акценти в преподаването му в съответствие с новите обществени потребности, чийто резултат е туширане на формализма и декларативността.

Предлагаме реструктуриран вариант на преподаване на регион (адаптиран по М. Русев (Русев 2008: 190).

1. Задълбочена оценка на географското положение като се обърне специално внимание на компонентите: вододелно, екологично, транспортно-търговско, етно-конфесионално, военногеографско и др.

2. Проследяване на историко-географските особености при формирането на дефинираната територия. Основни акценти са количествената и качествената оценка на съвременните граници, военно-политическите ѝ отношения със съседни територии и международни обединения.

3. Комплексна социално-икономическа и геоекологична оценка на природно-ресурсния потенциал. Водеща роля играят относителните показатели, даващи възможност за открояване на спецификата в регионален и глобален мащаб, както и широкото използване на сравнителния метод спрямо съседни или типологизирани територии.

4. Обща геодемографска характеристика с акцент върху: етно-конфесионален състав и отношения, културно-битови традиции на населението, социално-икономическа структура и активност, съвременни урбанизационни процеси, главни демографски процеси и приоритети в демографската политика на държавите от региона.

5. Държавнополитическо и административно устройство на страните – историческо развитие на политическите процеси и съвременно разделение на властите.

6. Анализ на етапите и особеностите в социално-икономическото развитие, на отрасловата и териториалната стопанска структура с акцент върху сравнителната оценка на комплексната (икономическа, социална и екологична) ефективност на отделните стопански отрасли и райони.

7. Регионални проблеми в демографско, политикогеографско и стопанско отношение. Вероятни пътища за тяхното решаване или преодоляване.

Този модел е насочен по-скоро към провокиране на критическото мислене, самостоятелността и формирането на компетенции и ценностни нагласи, отколкото към репродуциране на „готови“ знания. В съвременния свят на информационно насищане училището не е единственият, а в много случаи не е и основният източник на информация за учениците. Още по-силно това важи за региона, в който живеем.

Доколко и каква ще е комплексната представа за него? Дали ще зависи по-силно от училището или от всевъзможните медийни интерпретации на географията, историята, културата му?

Балканите на древногръцките богове, на Орфей, на Дракула, на родопската гайда и „Излел е Делю хайдутин“, на уникалните природни творения, на народите, преживели природни и политически катаклизми и продължили сизифовски да носят своя тежък „кръстопътен“ кръст или ... на разфокусирани, националистически или политически ангажирани прекроявания на миналото и настоящето?

Географията като наука и учебна дисциплина дава „цялостна представа за същността, формите и проявлението на социо-културните и геополитическите процеси в съдържателен, динамичен и регионален аспект“ (Дерменджиев, 2004б: 90).

Живеем във време, в което цивилизационните и географските принципи съсредоточват проявлението си в региони като Балканите. Осъзнаването на тези процеси е пътят към бъдещето, а противодействието му – път за никъде.

Стойностните географски знания могат да са детерминиращи в зрялото възприемане на „нашите“ Балкани. Те не само го заслужават, другите им го дължат. Защото negliжираното им битие в годините на безвремието, все пак раждаше мисли. За развитието на географията и за всеобщото развитие.

Географското образование, институционализирано във всяка страна на родния ни полуостров по начина, по-който тя “извътре” го възприема и легитимира, може да претендира за още приноси в “балканизацията” на обществения субект. Подобна теза само легитимира необходимостта от повдигането на въпроса.

А всъщност какво е мястото на образованието в балканската идентичност?

ЛИТЕРАТУРА

Бояджиев 1992: Бояджиев, Л. Балканите – врата и/или ъгъл CATALOGUE, 3rd International Istanbul Biennial, Istanbul-Turkey.

Дерменджиев 2004а: Дерменджиев, А. Географски анализи УИ „Св. св. Кирил и Методий”. В. Търново.

Дерменджиев 2004б: Дерменджиев, А. За необходимостта от социални, културни и геополитически знания – В: Социална и културна география, СУ-ВТУ, С – В. Търново.

Лазаров 2009: Лазаров, П. Кратка методика на обучението по география. Основни въпроси. С.

Минчева 2009: Минчева, Д. Религия и нация - Балканите пред предизвикателствата на различието, <http://grosnipelikani.net/modules.php?name=News&file=article&sid=406>

Недялкова 2005: Недялкова, А., Бауман, З., Филипов, Д. Глобализъм, регионализъм и антиглобализъм „Албатрос”. С.

Пантев 2009: Пантев, А. Европейската съпричастност на балканската култура, <http://www.ips.bg>

Русев 2008: Русев, М. Обществена география „Унискорп” ООД. С.
SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute – Стокхолмски международен институт за изследване проблемите на мира Глобални и регионални тенденции през 2005
<http://sipri.ru>

<http://bfpn.blog.bg/politika/2007/06/14>

Времева рамка	клас	учебен курс
1925 г.	I (сега V клас)	Обща физическа (природна) география. География на Африка и Австралия.
	<i>II (сега VI клас)</i>	<i>География на останалите континенти.</i>
	III (сега VII клас)	География на България.
	IV (сега VIII клас)	Обща физическа (природна) география.
	V (сега IX клас)	Обща стопанска география.
	VI (сега X клас)	–
	VII (сега XI клас)	Стопанска география на чуждите страни.
	<i>VIII (сега XII клас)</i>	<i>География на България и съседните земи.</i>
1945 г.	I (сега V клас)	Обща физическа (природна) география (елементарен курс).
	<i>II (сега VI клас)</i>	<i>Физическа (природна) география на континентите.</i>
	III (сега VII клас)	Физическа (природна) география на България.
	IV (сега VIII клас)	Обща физическа (природна) география (системен курс).
	<i>V (сега IX клас)</i>	<i>Физическа (природна) география на континентите.</i>
	<i>VI (сега X клас)</i>	<i>Стопанска география на чуждите страни.</i>
	VII (сега XI клас)	Обща стопанска география.
	VIII (сега XII клас)	География на България.
1964 г.	V клас	Обща физическа (природна) география и страните от Африка и Австралия.
	<i>VI клас</i>	<i>Обща физическа (природна) география на Европа, Азия, Америка с кратки сведения за по-важните страни в тях.</i>
	VII клас	Физическа география на България с кратки стопански сведения.
	VIII клас	Обща физическа (природна) география
	IX клас	–
	X клас	Стопанска география на СССР и България.

III. Очаквани резултати	Очаквани резултати на пилот учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по тема)	Контекст в дейности	Възможности за междупредметни връзки
<p>Стандарт 2: Характеризира специфичните особености на природата на континентите (полуострива), обяснява причините за тях и прави заключения за зonalността като основна географска закономерност.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Определя географското положение, границите и големината на Балканския полуостров. Брай и брегова линия. Посочва големината му. 	<p>Очаквани резултати по теми</p> <p>БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ</p> <p>Тема 1. Географско положение, граници и големина на Балканския полуостров. Брегове и брегова линия. Околната среда на полуострова.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира географското положение и границите на Балканския полуостров по карта. 2. Характеризира и сравнява бреговете и бреговата линия по карта. 3. Определя значително на географското положение, брега и бреговата линия за източното равнище. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров.
<p>2. Описва и обяснява природата на полуострова по компоненти и по природни зони, представя я в подходици и изображения.</p> <p>3. Назовава и описва защитена обекти и изразява мнение за необходимостта от опазване на природата на полуострова.</p> <p>4. Представя в подходици изображение специфичните особености, неговият място в природата на континента.</p> <p>5. Прави предположение за особеностите на природата на България на фона на Балканския полуостров.</p>	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров. 	<p>Очаквани резултати:</p> <p>Тема 1. Природата на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеризира комплексно природата на Балканския полуостров по карта. Адриатическо крайбрежие, планински и равнинни земи, островния юг. 2. Назовава и описва защитени територии и обекти - Олимп, Шаранг, Галичица, Лезя и др. 3. Оценява природата като условие за живот и като фактор за стопанска дейност. <ol style="list-style-type: none"> 1. Изработва контурни карти, рисунки, графични изображения на природата на Балканския полуостров.

<p>Стандарт 3: Разкрива особеностите на населението и неговата стопанска дейност по континентите и ирпани вароди за проблемите им.</p> <p>*Стандарт 5: Знае международните и регионални организации и осъзнава необходимостта от проработване на балканските народи към европейските ценности</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p>1.Характеризира населението, политическата карта и стопанството на Балканския полуостров.</p> <p>1. Представя в подходящо изображение специфичните особености на населението, политическата карта и стопанството на полуострова.</p> <p>2. Изразява мнение за типични проблеми на населението, политическата карта и стопанството на полуострова.</p> <p>4. Прави предложение за особеностите на населението и стопанството на България на фона на Балканския полуостров.</p>	<p>Тема 3. Население и политическа</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p>1. Характеризира населението и политическата карта на Балканския полуостров. Черноморско икономическо сътрудничество (ЧИС).</p> <p>2. Назовава страни и ги сравнява по площ, брой на населението, основна стопанска дейност.</p> <p>3. Изразява мнение за типични проблеми на населението на полуострова – стивчески и военни конфликти, безработица, миграция.</p> <p>Тема 4. Стопанство на Балканския полуостров.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p>1. Характеризира стопанството на полуострова – водещи фактори, изменение, съвременно състояние.</p> <p>2. Обяснява водещи отрасли в отделни страни (в преход и развилни страни).</p>	<p>Етнос</p> <p>Етнически групи</p>	<p>Целе тематични карти.</p> <p>Изобразява особеностите на населението върху контурна карта.</p> <p>Разговаря за жанота на хората.</p> <p>Изчислява средна гъстота.</p> <p>Изработва стълбчеста диаграма.</p> <p>Пише есе.</p>	<p>Химия и</p> <p>опазване на околната среда (VIII клас):</p> <p>Топлинен ефект.</p> <p>Химически елементи - озон, киселинен оксид, кислород, съдържащ киселини.</p> <p>Глин, веровни, мрамор.</p>
---	---	--	---	---